

Guia per al professorat

Recurs educatiu “Treballem els exilis”

Curs 2019/2020

Coincidint amb els 80 anys de l'inici de l'exili (1939-2019) Òmnium Gironès i El Galliner hem creat per al curs 2019/2020 el recurs educatiu "Treballem els exilis" per treballar el fet migratori des d'una perspectiva àmplia, des del passat i vivint el present.

El recurs consta de 3 activitats:

- Obra de teatre "Exsilium" a càrrec de joves alumnes de El Galliner.
- Sessió-diàleg amb Joan Pacheco, testimoni gironí de l'exili de la Guerra Civil.
- Treball epistolar sobre els exilis a l'aula.

Commemorar els 80 anys de l'exili a causa de la Guerra Civil permet obrir la porta a parlar de més exilis, com el de la 2a Guerra Mundial, el sirià, l'exili per orientació sexual o el dels polítics catalans. Tot i que no es tracten en les activitats, també es pot enllaçar amb notícies d'actualitat com l'exili d'entrada als Estats Units o els rescats a la Mediterrània.

Objectius:

- Conèixer diferents exilis.
- Reflexionar sobre el perquè dels exilis i què suposa haver-se d'exiliar.
- Conèixer de primera mà la vivència d'una persona exiliada amb motiu de la Guerra Civil espanyola.
- Treballar el format epistolar com a eina d'expressió i comunicació.

Valors:

Amb aquesta activitat es volen treballar els valors d'empatia vers les persones exiliades, compromís davant situacions injustes, cooperació i solidaritat vers les persones exiliades.

A qui s'adreça:

2n cicle d'educació secundària obligatòria i batxillerat.

Calendari:

L'Obra de teatre és el 18 d'octubre de 2019 a les 10 h o a les 12 h. Els organitzadors proposem que la visita del testimoni i el treball epistolar es duguin a terme durant la tardor de 2019 i es realitzin properes en el temps per mantenir el fil argumental.

Durada aproximada:

- 1 hora l'obra
- 1 hora sessió amb testimoni
- 1 hora treball epistolar a l'aula

Nombre d'alumnes per grup:

Grup/classe

Cost: GRATUÏT

El recurs és gratuït per als centres educatius. L'aforament és limitat i cal inscripció prèvia a través de FORMULARI (enllaç <https://form.jotformeu.com/91544085423355>).

Les inscripcions es faran per ordre d'arribada.

Activitat 1

Obra de teatre "Exsilium" a càrrec de joves alumnes de El Galliner

Data: 18 d'octubre de 2019

Hora: A les 10 h o a les 12 h

Lloc: Centre Cultural La Mercè de Girona

Durada: 40 minuts (aproximadament obra) i després s'obre un diàleg de 20 minuts amb els actors

Objectius:

- Donar a conèixer els exilis a través d'un format teatral.
- Apropar-se emocionalment a les vivències de l'exili.
- Fomentar el debat reflexiu sobre els motius de l'exili, les condicions i les conseqüències personals i socials.
- Promoure l'empatia i la solidaritat vers les persones exiliades.

FITXA ARTÍSTICA I SINOPSI

Avui ets a casa i demà n'has de marxar. Corrents. Què agafaries? Tens tan poc temps i tan poc espai...

No saps ben bé on vas; no saps on arribes ni si t'acolliran bé.

Però saps que no et pots quedar on ets, a casa teva, amb la teva família, la teva gent, els qui t'estimes.

No pots.

És així.

Has de marxar.

Això és Exsilium.

Exili: allunyament, voluntari o forçós, del territori d'un estat, especialment per motius polítics.

Exsilium és un treball de recerca. Els alumnes de El Galliner, d'entre 17 i 19 anys, han indagat entre els diferents tipus d'exilis que hi han hagut durant la història i que succeeixen encara avui en dia. Han treballat l'exili sexual, el de la Segona Guerra Mundial, l'exili republicà, l'exili dels centenars de refugiats que arriben per mar a casa nostra, i tampoc volen oblidar l'exili polític, el que vivim avui en dia.

Marxar de casa, abandonar-ho tot i, en molts casos, jugar-t'hi la vida. És el seu humil homenatge a aquests valents que s'han vist obligats a començar de nou.

Exsilium és un espectacle taller on tots els textos són basats en experiències reals. Un espectacle per reflexionar. Un cop acabat l'espectacle hi haurà un espai per compartir opinions i informació amb els actors.

Actors: Estefania Aguilar, Mireia Fàbrega, Pol Franch, Pol Gorgoll, Marta Maroto, Cora Mir, Laura Nadal, Nora Navarro, Maia Parés, Pau Pericot, Mireia Quintana, Jaume Roger, Júlia Ossorio, Isabel Subirana i Nora Ylla.

Direcció: Marta Corral

Ajudant de direcció: Dídac Vidal

Activitat 2

Sessió- diàleg amb Joan Pacheco, testimoni gironí de l'exili de la Guerra Civil

Data i hora: A concretar. (Els centres han d'enviar proposta a girones@omnium.cat)

Durada aproximada: 1 hora

Lloc: Centre educatiu

Objectius:

- Fomentar l'interès per la memòria històrica.
- Conèixer de primera mà un testimoni de l'exili.

El gironí Joan Pacheco tenia 8 anys quan, amb la seva mare i el seu germà, va travessar la frontera francesa a peu i va començar el camí de l'exili que el va dur a recórrer França durant 11 anys. Ara té 88 anys i és testimoni viu de la fugida d'aquells dies i dels anys que van seguir.

L'exili d'en Joan va ser una autèntica odissea: els darrers dies de la guerra a Girona amb el brogit de gent que fugia, l'espera infructuosa del pare durant més de dues nits a la intempèrie a La Vajol, el trasllat en tren fins al nord de París, una quarantena, la presó, l'ocupació nazi amb l'inici de la Segona Guerra Mundial, l'arriscat pas de la zona ocupada a la zona "lliure", la retrobada amb el pare a Carcassona, el mal viure durant anys en aquesta ciutat i el retorn a Catalunya. I sempre diu que "va tenir i ha tingut sort".

A diferència de molts exiliats, en Joan ha volgut explicar la seva història per tal que arribi a les generacions més joves. El llibre *Demà tindrem sort* de Núria Martí Constans, publicat per Curbet Edicions el 2018 amb la col·laboració d'Òmnium Gironès, recull les seves memòries.

Amb motiu de la publicació del llibre, en Joan ha participat en més d'una vintena de presentacions i actes. Aprofitant el seu testimoni únic oferim ara l'opció als instituts de secundària del Gironès d'organitzar un debat-col·loqui amb els alumnes. En Joan és una persona amb una lucidesa excepcional i un gran comunicador que sempre manifesta un gran respecte per totes les idees.

Activitat 3

Treball epistolar

Data i hora: A elecció del professorat

Lloc: Centre educatiu

Durada: 1 hora

Objectius:

- Fomentar la lectura
- Apropar a través de la literatura testimonis d'exilis
- Promoure la reflexió personal
- Fomentar la redacció

L'obra de teatre *Exsilium* es basa en fragments epistolars que parlen dels exilis, per això proposem que els alumnes:

- llegeixin alguns fragments epistolars relacionats amb exilis (a continuació se'n ofereixen alguns i es donen algunes referències)
- redactin una carta amb el tema de l'exili fruit de les seves reflexions i emocions sobre l'obra de teatre, el contacte amb Joan Pacheco i la lectura de cartes.

Les cartes es poden redactar en format A5 (quartilla, meitat d'un foli) i fer arribar a Òmnium Gironès (plaça del Vi, 4, 1r 2a, Girona o a través del correu electrònic girones@omnium.cat) perquè l'entitat les pengi al Pont Eiffel de Girona per la diada de Sant Jordi 2020.

EXEMPLES DE FRAGMENTES EPISTOLARS UTILITZATS A L'OBRA "EXSILIUM" (creats pels mateixos actors a partir de diverses fonts)

Exili pel Mediterrani

Crits de matinada. La putrefacta patera de fusta s'enfonsa en segons. El fred de l'Atlàntic se'ns clava a la carn. Els qui no tenen armilla salvavides s'aferren als qui sí que en porten. Lluiten a cops, s'ofeguen entre ells. Alguns s'ofeguen entre els esculls. Uns altres es desfan, neden cap a la platja sense mirar enrere. Diversos grups de germans se separen, potser per sempre més, aquesta nit. La mort juga a la sort a les nostres costes. Fa pocs dies, d'una patera on viatjaven entre 43 a 46 migrants segons els testimonis dels supervivents, només en van localitzar a 22 amb vida. També n'han trobat a cinc de morts. De 16 a 19 persones estan oficialment "desaparegudes".

Els desapareguts potser son vius i han arribat a alguna platja.

O potser son morts i, al no dur armilla salvavides, encara no suren sobre l'aigua. Encara no.

Elements per al debat/reflexió:

- Què porta una persona a deixar la seva terra?
- Què significa exiliar-se?
- Per què un espai de terra és casa nostra?
- Vincles afectius / socials.
- Com cal rebre a les persones immigrades?
- El paper de les persones immigrades a les societats occidentals.
- Les últimes 5 onades migratòries a Catalunya.
- Tots som immigrants.

Exili sexual

Sabies que actualment en el món hi han 13 països on ser homosexual és un delictes penat amb la pena de mort?

Aràbia Saudita, Iran, Iemen, Sudan, Nigèria, Somàlia, Iraq, Síria, Afganistan, Qatar, Pakistan, Mauritània, Unió dels Emirats Àrabs.

Penat amb la pena de mort.

Pensa-ho bé.

Jo sempre he estat una dona. Ho estat sempre, però em van criar com un nen.

Em van maltractar tot i ser nen.

Pensava que era l'única persona del planeta a qui li passava això.

Altres persones com jo han estat torturades. D'altres han mort assassinats.

Només podia fugir.

Fugir molt de pressa.

Elements per al debat/reflexió:

- Haver de marxar de casa per poder ser com ets.
- Els exilis interiors i exteriors.
- L'exili familiar. Haver de deixar la família.
- Explicar les coses que costen.

EXEMPLE EPISTOLAR DE MERCÈ RODOREDA extret de “Cartes de guerra i d'exili (1934-1960)”, editat per la Fundació Mercè Rodoreda el juny de 2017.

Context:

Mercè Rodoreda i Gurguí fou una escriptora catalana que va rebre, entre altres guardons, el Premi d'Honor de les Lletres Catalanes de 1980. El 23 de gener de 1939, pocs mesos abans de la desfeta dels republicans, Mercè Rodoreda fugí a l'exili. Visqué durant un temps al costat de París però després de l'esclat de la 2a Guerra Mundial hagué de fugir-ne el juny de 1940 per l'avenç dels soldats alemanys. Posteriorment visqué a Llemotges i Bordeus fins a retornar a París el 1946. Ja el 1954 es traslladà a Ginebra i no fou fins el 1972 que s'establí a Romanyà de la Selva, al Baix Empordà.

A Carles Pi i Sunyer

25-II-1940

Roissy-en-Brie

Estimat amic Pi i Sunyer:

He rebut la vostra carta i puc ben dir-vos que m'estranyava la vostra triga. Si no una carta extensa, esperava quatre mots que us fessin donar senyals de vida. Ja pensava “no m'escriurà”, “potser no l'ha rebuda” i sí, la vau rebre i m'heu escrit. Estic contenta. Accepto plenament l'explicació de la vostra demora, fins i tot considerant que si fins ara no m'havíeu contestat, no calia explicar-me'n els motius. Més contenta.

Aquí, a Roissy, ja hi respirem la primavera. Fa dies bons i plou. Que plougi és un bon senyal, perquè durant l'hivern, que hem arribat a temperatures extremes, gairebé no ha plogut. Grans cels pesants, grans boires, molt glaç i molta neu. I aquell sol, que devia fer a Barcelona!

Sabeu que ja hi ha un grup de setze “roissynians” a Xile? Trabal, Oliver, Jordana, Benguerel, Guansé i famílies corresponents. N'hem tingut cartes, ja. En Calders és a Mèxic, i Anna Murià i Agustí Bartra, un dia d'aquests deuen haver desembarcat a Santo Domingo. Sabem que han fet el viatge en unes condicions horribles, a la sala del vaixell, tots amuntegats, menjant i dormint i marejant-se entre dues-centes persones.

Jo, per ara, no penso en embarcar-me. Hauria d'ésser que s'imposessin unes circumstàncies excepcionals. La guerra? No m'espanta. Suposo que l'any 14 hi havia molts estrangers a França, que encara que no fossin refugiats, d'avançada es devien resignar a qualsevol eventualitat i no els va passar res. I aquesta guerra no serà pas pitjor que la d'Espanya, encara que tot d'una es desvetllin els exèrcits.

El que sí m'hauria agradat, veieu, hauria estat passar una llarga temporada a Anglaterra. Aleshores que hi organitzàveu una residència, no us asseguro que no us hagués demanat de venir-hi.

Fugiu del sentimentalisme. És un consell que només pot donar, coneixent-ne a fons la importància, i el gruix de les malvestats a què mena, una persona, a estones, tan sentimental com jo.

Una forta i amical estreta de mà.

Mercè Rodoreda

Elements per al debat/reflexió:

- Haver de marxar de casa per ideologia i per la llengua.
- Els exiliats republicans arreu del món.
- Fugir de la guerra i trobar-se amb una altra guerra.
- L'excepcionalitat de l'exili versus el dia a dia

Altres llibres de referència:

"Allez! Allez! Escrits del pas de frontera, 1939" de Maria Campillo Ed. L'avenç (a part de cartes també inclou altres textos personals)

"Cartes a Màrius Torres" de Joan Sales Ed. Club Editor

"Cartes d'amor i d'exili" de Rosa Leveroni i Ferran Soldevila Ed. Viena

"Cartes de guerra i exili (1934-1960)" de Mercè Rodoreda Ed. Fundació Mercè Rodoreda

"El periodisme silenciàt: Just Cabot. Vida i cartes de l'exili (1939-1961)" de Valentí Soler, Ed. A Contravent

"Fabra i Coromines. Amistat i cartes d'exili" Ed. Ara llibres

"L'exili perdurable. Epistolari selecte de Domènec Guansé". Ed. Afers

"Treballem els exilis" és un recurs educatiu d'Òmnium Gironès i El Galliner.

Per a consultes i/o dubtes podeu adreçar-vos a:

Òmnium Gironès

Plaça del Vi, 4, 1r 2a

17004 Girona

T. 972 20 62 13

A/e girones@omnium.cat